



Arkivsaksnr.:
2022/5143

Dokumentdato:
14.10.2022

Styre:
Fakultetsstyret ved Det humanistiske fakultet

Styresak:
58/22

Møtedato:
25.10.2022

Evaluering av Middelalderklyngen

Dokumenter i saken:

- Rapport fra evalueringsgruppen med vedlegg
- Presiseringer fra faglig leder for Middelaldergruppen
- Evaluering av Middelalderklyngen, oppnevning og mandat (brev datert 05.04.2022)
- Fakultetsstyresak [S 38/19 Drøftingssak – status for Middelalderklyngen](#)
- Fakultetsstyresak [S 36/16 Orientering om status for arbeidet med Middelalderklyngen](#)

Bakgrunn

[Middelalderklyngen](#) ble etablert som en del av satsingen på [kunnskapsklynger](#) i UiBs strategi for 2016-2022 og er den eneste innenfor humanistiske fag. Det humanistiske fakultet har det overordnede ansvaret for organisering av klyngen, som fra og med 2021 gikk over fra etableringsfasen til driftsfasen, med sentral finansiering som dekker stillingen som klyngekoordinator (1 mill. kroner).

Styringsgruppen for klyngen ble ledet av en representant fra rektoratet fram til høsten 2021. Rektoratet valgte for en periode å gå ut av gruppen og overlate ledelsen til dekanen ved HF. Fakultetet er blitt informert om at rektoratet nå ønsker å gjeninntre i styringsgruppen.

I 2022 skal det utarbeides nye strategidokumenter for UiB og fakultetsledelsen ønsket i den forbindelse en evaluering av klyngen og oppnevnte i brev datert 05.04.2022 en evalueringsgruppe med følgende sammensetning:

- instituttleder Teemu Ryymin, AHKR (leder)
- instituttleder Anders Fagerjord, LLE
- direktør Kari Loe Hjelle, Universitetsmuseet
- avdelingsdirektør Maria-Carme Torres-Calvo, Universitetsbiblioteket
- byantikvar Johanne E. Gillow, Bergen kommune
- spesialrådgiver Randi Bårtvedt, Hardanger og Voss museum

Gruppen ble bedt om å vurdere følgende med frist 01.09.2022, senere utvidet til 01.10.2022:

- organisasjon og styringsstruktur
- finansiering og drift
- profilering og identitet
- strategi og måloppnåelse

For et mer detaljert mandat vises til vedlagte oppnevningensbrev.

Evalueringsgruppen leverte sin rapport 30.09.2022. Gruppen peker på tre mulige veier videre for Middelalderklyngen:

- 1) En kraftsatsing på Middelalderklyngen fra UiBs side, med ny organisering og plassering, tilførsel av større økonomiske og personellmessige ressurser og tydeligere faglig mandat. De økonomiske utsiktene i sektoren generelt og ved grunnenhetene/fakultetene ved UiB gjør at en kan stille spørsmål i realismen ved dette alternativet.
- 2) Nedlegging av Middelalderklyngen i sin nåværende form. Dette vil i så fall skje på bekostning av så vel formidlingsvirksomheten, de eksterne samarbeidspartnerne og UiBs synlighet og er lite ønskelig, i evalueringsgruppens øyne.
- 3) En spissing og tydeliggjøring av Middelalderklyngens virksomhet med større vekt på akquisisjon av ekstern finansiering fremstår for evalueringsgruppen som den mest gangbare veien videre. En forutsetning for en slik spissing av klyngens virksomhet er å 1) avklare hvordan klyngen kan plasseres i universitetsorganisasjonen slik at det kan søkes midler til klyngens virksomhet, og 2) avklare de eksterne medlemmenes rolle i generering av midler til klyngens aktiviteter.

Videre anbefaler evalueringsgruppen at de strategiske prioriteringene til klyngen sees i sammenheng med fakultetets strategiarbeid.

Vi viser utover dette til evalueringsgruppens rapport og legger saken fram for fakultetsstyret til drøfting.

Forslag til vedtak:

Fakultetsstyret ble orientert om evalueringsgruppens rapport og bes om at denne tas med i fakultetets videre strategiarbeid

Camilla Brautaset
dekan

Kim Ove Hommen
fakultetsdirektør



Det humanistiske fakultet

Referanse

2022/5143-UNU

Dato

30.09.2022

Middelalderklyngen - rapport fra evalueringsgruppen

Vi viser til brev datert 05.04.22 der det ble oppnevnt en gruppe som skulle evaluere Middelalderklyngen med frist 01.09.22. Fristen er senere utvidet til 01.10.22.

Vedlagt følger evalueringsgruppens rapport med vedlegg.

Vennlig hilsen

Teemu Ryymin
leder for evalueringsgruppen

Unni Karin Utvik
sekretær for evalueringsgruppen

Dette er et UiB-internt notat som godkjennes elektronisk i ephorte

EVALUERING AV MIDDELALDERKLYNGEN

Oppnevning og sammensetting

Det humanistiske fakultet oppnevnte 5.4.22 en gruppe til å evaluere Middelalderklyngen. Evalueringsgruppens medlemmer er Anders Fagerjord, instituttleder LLE, Teemu Ryymin, instituttleder AHKR, Kari Loe Hjelle, direktør ved Universitetsmuseet, Maria-Carme Torras-Calvo, avdelingsdirektør Universitetsbiblioteket, Johanne E. Gillow, Byantikvar, Bergen Kommune, og Randi Bårtvedt, spesialrådgiver Hardanger og Voss museum. Ryymin har ledet evalueringsgruppen som har hatt Unni K. Utvik som sekretær. Gruppen ble bedt om å levere sin rapport innen 1.9.22, men fikk fristen utsatt til 1.10.22.

Mandat

Evalueringsgruppens mandat tar utgangspunkt i at Middelalderklyngen må finne sin plass i relevante enheters strategier dersom den skal ha en bærekraftig fremtid. Klyngens strategiske mål og rolle må baseres på en hensiktsmessig organisering, finansiering og profilering, internt ved UiB og eksternt.

Gruppen er spesifikt bedt om å evaluere Middelalderklyngens:

- Organisasjon og styringsstruktur – er klyngen hensiktsmessig organisert med tanke på strategi, plassering i organisasjonen, nettverk og partnere, medlemskap og faste samarbeidspartnere, lokalisering. Hvilken merverdi gir klyngen?
- Finansiering og drift – er klyngen formålstjenlig finansiert, og hvilke modeller for basisfinansiering kan eventuelt utvikles for fremtiden?
- Profilering og identitet – er klyngen en samlende aktør innen middelalderfeltet, internt og eksternt, og hvilken rolle skal klyngen ha – lokalt, regionalt, nasjonalt og/eller internasjonalt?
- Strategi og måloppnåelse: Har klyngen generert aktivitet og samarbeid innenfor forskning og formidling som ellers ikke ville vært mulig? Hva er klyngens bidrag til mer forskning og formidling om mellomalderen i samfunnet? Utdanning – hvordan kan klyngen bidra til at forskningen kommer studentene til gode?

Gruppen ble bedt om å ta kontakt med Middelalderklyngen ved daglig koordinator Irene Baug og faglig leder Åslaug Ommundsen for ytterligere informasjon, og for dokumentasjon av klyngens virksomhet.

Gruppens arbeid og arbeidsmetoder

I utgangspunktet ble evalueringsgruppen bedt om å levere sin evaluering 1.9.22. Dette viste seg ikke gjennomførbart, og ny innleveringsdato ble etter avtale med fakultetet satt til 1.10.22.

Evalueringsgruppen har møttes 19.5., 7.6., 20.6., 11.8, 13.9. og 27.9.22.

I møte 19.5.22 ble mandat og fremdrift for evalueringen diskutert. Gruppen ble enig om å undersøke klyngens virksomhet ved å etablere en oversikt over hva klyngen så langt har gjort med hensyn til forskning, formidling og utdanning, hvordan klyngens finansiering fungerer, og ved å undersøke hvordan klyngen oppfattes av forskerne på feltet og av partnerne i samfunnet. Hvorvidt og hvordan Middelalderklyngen svarer på de målene som

UiB har satt for sine kunnskapsklynger er et sentralt spørsmål. Samlet vil dette danne grunnlag for arbeidsgruppens drøfting av veien videre for Middelalderklyngen.

På møtet 7.6.22 var også faglig leder og koordinator ved Middelalderklyngen invitert til samtale.

Fremgangsmåten i arbeidet med evalueringen har vært følgende: I tillegg til samtaler i selve evalueringsgruppen, med daglig koordinator og faglig leder i Middelalderklyngen og leder av styringsgruppen, har vi kontaktet relevante forskere ved UiB for å kartlegge hvordan de oppfatter klyngen og dens virksomhet. Arbeidsgruppen har intervjuet fem forskere med tilknytning til klyngen. De spenner fra rekrutter til erfarne professorer, og er tilknyttet AHKR, LLE og Universitetsmuseet. I tillegg ble rektor og viserektor intervjuet. Hvert intervju varte i en halv time eller lenger, og dreide seg om informantenes erfaringer med og tanker om veien videre for klyngen. Intervjuene ble gjennomført i juni og august 2022. Intervjuguiden ligger ved denne rapporten.

Vi har også kontaktet partnere i klyngen utenfor UiB på epost for å kartlegge hvordan de oppfatter klyngen, og hatt samtale med marin dekan og marin direktør for å få informasjon om deres finansiering og hvordan de oppfatter egen klynge. I tillegg har vi analysert sentrale dokumenter knyttet til kunnskapsklyngene ved UiB generelt og Middelalderklyngen spesielt (etableringsstøttesøknad januar 2017, Middelalderklyngens strategi for 2019-2024).

Oppsummeringene fra intervjuene med forskere, samt oppsummering av og en samling av svarene fra eksterne partnere, følger med denne rapporten som vedlegg.

Evalueringens utgangspunkt

Evalueringen har tatt utgangspunkt i målsetningen for opprettelsen av kunnskapsklynger ved UiB, nemlig å skape kunnskapsmiljø i verdensklasse, samt i de strategiene som Middelalderklyngen selv har utviklet.

For UiB var hensikten med å etablere klyngene å bidra til utvikling av fremragende forsknings- og kunnskapsmiljøer. De tverrfaglige klyngene skulle etableres på områder der UiB allerede hadde forskning av høy internasjonal kvalitet, og hvor det fantes anledning til omfattende samarbeid mellom fagmiljøer ved UiB og eksterne partnere i forskningsinstitusjoner, næringsliv, forvaltning og kultur- og samfunnsliv. Ikke minst slo UiBs strategi fast at klyngenes virksomhet «må i stor grad finansierast gjennom eksterne midler».

I søknaden om etableringsstøtte januar 2017 ble klyngens mål definert slik: Klyngen skulle

- Bli en tverrfaglig og tverrfakultær drivkraft for middelalderstudier i nær kontakt med regionale institusjoner og med en sterk internasjonal orientering
- Videreutvikle tradisjoner for middelalderforskning
- Utvikle kontakten med eksterne regionale aktører
- Være en pådriver i utvikling av lokal og nasjonal kunnskapsformidling om middelalderen
- Bidra til å vise middelalderens relevans i en bred samtidig kontekst
- Være et «springbrett» for utvikling av praksiskomponenter i utdanningsløpene ved UiB, og utvikling av et tverrfaglig MA-program i middelalderstudier

Prosjektleder for Middelalderklyngen ved HF skulle utvikle en målrettet handlingsplan der det også skulle innarbeides internasjonalt samarbeid og konkret ambisjon om eksternt finansiert forskning. Prosjektlederen skulle også tilrettelegge for å involvere universitetseksterne aktører i «innovativ prosjektutvikling».

De grunnleggende prinsippene som lå til grunn for klyngens organisering var at medlemskapet i klyngen skulle være på institusjons-, snarere enn på individnivå; at klyngen skulle synliggjøre samarbeidspartnerne; at all middelalderforskning er likeverdig og at alle styrer sin egen forskningstid, men at faglig leder kan tilrettelegge og invitere til samarbeid, ikke bestille eller beordre forskning.

Strategien for klyngen (2019-2024), vedtatt 2019, formulerte konkrete strategiske mål innen forskning, formidling, utdanning, forvaltning, samarbeid med turistnæring og folkelig engasjement. Mer generelt fikk klyngen en strategisk målsetting om å styrke nettverksbygging og etablere møteflater for samarbeidspartnerne og andre relevante aktører, nasjonalt og internasjonalt.

- Innen *forskning* er målet å sikre, styrke og øke internasjonalt ledende tverrfaglige forskningsmiljø i Bergen og vestlandsregionen.
- Innen *formidling* er målet å gjøre kunnskap om ny forskning om middelalderen kjent i samfunnet gjennom god formidling og innovative løsninger.
- Innen *utdanning* er målet å sikre oppdatert, pedagogisk og forskningsbasert undervisning på alle nivå i utdanningen, fra grunnskole til høyskole- og universitetssektoren, inkludert etter- og videreutdanning.
- Innen *forvaltning* er målet å skape en bredere base for kunnskapsbasert forvaltning og arbeide for en balanse mellom tilgjengeliggjøring og bærekraftig bruk av kulturminner.
- Innen *reiseliv* er målet å vise at kulturminner fra middelalderen er en betydelig ressurs for både lokalsamfunn og turistnæringen, og arbeide for en bred kontaktflate mellom fagmiljø og næringsliv, først og fremst reiselivsindustrien.
- Innen *engasjement* er målet å fremme Bergens identitet som middelalderby og understreke Vestlandets sentrale rolle i middelalderen for å øke engasjementet blant innbyggerne og politikere.
- Klyngens strategi sier også at «det er eit mål at forskarar knytte til Mellomalderklynga skal hente inn ekstern forskingsfinansiering, og på sikt vonar me sjølvstøtt at klynga bidreg til at mellomalderforskninga henter inn ekstern finansiering på eit godt nivå. Prosjektmidlar vil likevel ikkje kunne settast inn i sjølve drifta av klynga, og eit visst nivå av driftsmidlar vil difor måtte påreknast i åra framover.»

Faglig leder for klyngen fremhever i årsmeldingen for 2021 at både initiativet til klyngen og «den større nyttefunksjonen er knytt til UiB, ikkje minst i å sikre forankring i eit breiare fagmiljø, auka forskingssamarbeidet og synleggjera samfunnsrelevans.»

Organisasjon og styringsstruktur

Kunnskapsklyngene som ble etablert i 2017 er av ulik størrelse og forskjellig organisering. Mens andre klynger som Medieklyngen og Helseklyngen er samlokalisert i høyprofilbygg, fikk

Middelalderklyngen et «kontaktpunkt» ved at klyngeadministrasjonen ble plassert i Harald Hårfagres gate 1, tett på HF-fakultetets sekretariat.

Selve klyngeadministrasjonen utgjøres av faglig leder Åslaug Ommundsen og prosjektkoordinator Irene Baug. Ommundsen er professor i middelalderlatin ved LLE og tok i juni 2017 på seg oppgaven som leder. Ommundsen har i perioden fått fritak fra de fleste av sine undervisningsplikter for å arbeide med Middelalderklyngen. Baug ble ansatt i juli 2018 i en midlertidig forskerstilling for 2 år, og så i fast forskerstilling fra juli 2020, med 20 % forskningstid og 80 % av stillingen knyttet til prosjektkoordinering ved klyngen. I tillegg er kommunikasjonsrådgiver ved HF, Ingrid Endal, knyttet til klyngen. Om midlertidige ansatte knyttet til klyngen, se under.

Klyngeadministrasjonen står for mye av klyngens løpende virksomhet. De jobber innenfor eksisterende rammeverk ved enhetene de er ansatt ved (forskergrupper m.v.) og bidrar inn. Administrasjonen knytter videre kontakt mellom eksterne medlemmer og forskergruppene.

I august 2019 hadde Middelalderklyngen 8 samarbeidspartnere: Universitetet i Bergen, Høgskulen på Vestlandet, Bergen kommune, Vestland fylkeskommune, Bymuseet i Bergen, Museum Vest, Riksantikvaren og Norsk institutt for kulturminneforskning. Per juli 2022 har klyngen 11 medlemmer, da Hardanger og Voss museum, Sunnhordaland museum og Fortidsminneforeningen avd. Hordaland har blitt med.

Internt på UiB er det ifølge klyngeadministrasjonen mer enn 60 forskere som arbeider med middelalderforskning, hvorav de fleste på HF (ca. 44 fast og midlertidig ansatte), UM (14 fast og midlertidig ansatte), og noen få på UB, JUS og KMD. Hvor mange ansatte hos de øvrige medlemmene som er direkte eller indirekte involvert i klyngen, er uråd å fastslå.

I desember 2018 fikk klyngen en styringsgruppe, som i utgangspunktet ble ledet av viserektor Robert Bjerknes, og der samarbeidspartnerne er representert (unntatt Riksantikvaren). UiB er representert ved HF, UB og UM. Rektoratet trakk seg i en periode ut av styringsgruppen, som da ble ledet av dekanen på HF. Rektoratet melder imidlertid at de ønsker å tre inn i styringsgruppen igjen høsten 2022. Klyngen har også en arbeidsgruppe (etablert september 2018) som ledes av faglig leder for Middelalderklyngen, og hvor alle samarbeidspartnere er representert.

Middelalderklyngen har altså i løpet av sin eksistens fått noen flere samarbeidspartnere, hvorav alle er offentlig finansierte institusjoner innen museums- eller kulturminnevern/forvaltning. Næringslivet er ikke representert blant samarbeidspartnerne, men reiselivsnæringen er en aktuell aktør som klyngen har vært i kontakt med. De universitetseksterne medlemmene er overveiende lokale og regionale aktører.

Som alle klynger ved UiB, har Middelalderklyngen vært utenfor universitetets organisasjonskart, men tett knyttet til et fakultet, dvs. HF-fakultetet (se også under finansiering og drift). At rektoratet trakk seg ut av styringsgruppen for klyngen høsten 2021, og HF-dekanen overtok ledelsesvervet, styrket tilknytningen til HF. I og med at hoveddelen av middelalderforskningen ved UiB foregår ved dette fakultetet, er denne plasseringen i og for seg ikke unaturlig. Samtidig kan det tenkes at den tette HF-koblingen gjør at relevant

forskningsaktivitet ved andre fakulteter ved UiB blir mindre synlig. Den organisatoriske plasseringen av klyngen gjør det også vanskelig for klyngen å oppnå mål om ekstern finansiering av klyngen (se under).

Finansiering og drift

Fra mars 2017 fikk Det humanistiske fakultetet 1,6 millioner per år for årene 2017, 2018 og 2019 i etableringsstøtte fra Universitetet i Bergen. Fra 2020 har finansieringen av Baugs stilling skjedd gjennom en økning av HF sin ramme fra sentralt hold på ca. 1 million årlig. I 2018-2020 har klyngen fått allokert 300 000 kroner årlig i driftsmidler fra Det humanistiske fakultetet. I 2021 ble driftsmidlene redusert til 250 000 pluss støtte fra Arqus, i 2022 til 150 000.

Det humanistiske fakultet har også gjort betydelige investeringer i klyngen gjennom 4 ph.d.-er fra 2017-18, og én postdoktorstilling. Disse rekruttene har utført deler av sin arbeidsplikt i klyngeadministrasjonen.

De øvrige medlemmene bidrar ikke til å finansiere eller drifte klyngeadministrasjonen. Både interne medlemmer og de eksterne partnerne legger imidlertid ned en god del arbeid i arrangement og tiltak i tilknytning til klyngen. Denne arbeidsinnsatsen er imidlertid ikke synliggjort eller tallfestet.

Så langt evalueringskomiteen kan se, har det ikke vært innhentet ekstern forskningsfinansiering til selve klyngen – ei heller gjennom klyngen – så langt. Ifølge faglig leder har eksistensen av klyngen vært brukt som argument ved søknader om eksterne midler/eksternfinansierte prosjekter fra forskere som arbeider med middelaldertematikker. Ifølge faglig leder kan klyngen i slike søknadssammenhenger bidra med miljøstøtte, nettverk og møteplasser (i form av arrangementer som Middelalderuke, Middelalderforum og så videre).

Faglig leder peker på at "Klyngen tilpasser driften til økonomien. Det ønskes større forutsigbarhet, blant annet fordi noen planer er langsiktige." Faglig leder peker også på at "siden klyngen er knyttet til UiB, kan det ikke søkes om midler/tilskudd fra andre statlige institusjoner. Slike søknader/midler må derfor kanaliseres via de eksterne medlemmer/partnerne." De eksterne partnerne har også bidratt til klyngens aktiviteter med noe midler. I samtaler med faglig leder ble det opplyst at Riksantikvaren har midler til opprustning av middelalderkirkene (Bevaringsprogrammet), men det er restriksjoner på hva midlene skal gå til. Det ble også påpekt at ved søknad om eksternfinansierte prosjekter kan det oppstå et konkurranseforhold mellom faglig klyngeledelse og klyngen (skal en søke prosjekt for seg selv, eller søke prosjekt for klyngen?). Faglig leder peker på at Middelalderklyngen fremdeles bærer preg av å være i etableringsfasen med fokus på blant annet nettverksbygging, og at økonomisk trygghet er vesentlig for veien videre.

En utfordring knyttet til finansieringen av klyngen ligger i rollen som faglig leder. Så langt har faglig leders innsats for Middelalderklyngen vært basert på at vedkommende har blitt fritatt for undervisnings- og veiledningsplikter på LLE. Det vil si at LLE i realiteten har finansiert denne delen av Middelalderklyngens virksomhet. I en situasjon med stadig knappere

ressurser på enhetsnivå, er en ordning der faglig leders innsats baseres på enhetenes ressurstillgang, ikke nødvendigvis bærekraftig på sikt. Dersom enhetene (på HF eller andre fakulteter) forventes å avstå undervisningsressurser til Middelalderklyngen (slik LLE så langt har gjort), må dette vurderes opp mot enhetenes primære undervisnings- og veiledningsforpliktelser, forankres strategisk både på fakultets- og enhetsnivå og avklares i lengre tidshorisont. Det vil bidra til større forutsigbarhet og større trygghet.

Strategi og måloppnåelse

Når det gjelder *strategi og måloppnåelse* vil det være naturlig å evaluere hvordan de overordnede målsettingene for kunnskapsklyngene definert i UiBs strategi er søkt oppnådd gjennom Middelalderklyngens virksomhet siden opprettelsen, men også ved å se klyngens egne mål og strategier, slik de er definert i søknaden om etableringsstøtte i januar 2017, og klyngens strategi for 2019-2024, i sammenheng med disse overordnede målene.

Hvis en sammenligner de opprinnelige målene for klyngene i UiBs strategi (å utvikle fremragende forsknings- og kunnskapsmiljøer og at virksomheten i stor grad skulle finansieres ved eksterne midler), klyngens egne strategiske mål fra 2019 og aktivitetene så langt, vil evalueringsgruppen peke på at målene - med unntak av formidling - så langt kun i beskjeden grad kan sies å være oppnådd.

Det er ikke identifisert eksempler på forskningsprosjekt ved UiB som er generert av klyngesamarbeidet. Baugs forskningstid på 20 %, disponerer hun selv. Middelalderforskerne ved UiB forsker på enhetene, enten individuelt eller i ulike forskergrupper som eksisterer utenom/uavhengig av klyngen. De eksterne aktørene har relativt færre ansatte som forsker, og disse driver sin aktivitet ved sine institusjoner. Så lenge Middelalderklyngen verken ansetter forskere eller har lokaler der de kan arbeide, kan den kun ha en nettverksfunksjon. Den kan bringe forskere fra ulike miljøer sammen slik at de blir kjent med hverandres arbeid og resultater, og forhåpentlig skape nye og fruktbare samarbeid på tvers av fag og institusjoner. En stipendiat vi intervjuet, la vekt på at det løpende seminaret for stipendiater har knyttet dem sammen og utviklet et tverrfaglig fellesskap. Dette nettverket og disse erfaringene vil de forhåpentlig trekke på gjennom hele karrieren, og det virker som at dette har vært et viktig tiltak for de som har vært med. Viktigheten av å koble yngre forskere til klyngen, for eksempel gjennom utdanningstilbud, påpekes av flere forskere som har erfaring med tilsvarende europeiske klynger.

Seniorforskerne vi snakket med på UiB, hadde ikke den samme erfaringen.

Middelalderklyngen har arrangert to internasjonale konferanser, og disse ble rost av flere som svært gode. Utover disse har UiB-forskerne sine lokale forskergrupper og samarbeidspartnere, men ingen av dem kunne gi eksempler på møteplasser som hadde vært viktige for dem, eller rene forskningsaktiviteter som ikke hadde funnet sted uten Middelalderklyngen. Flere fortalte at de hadde ønsket at klyngen skulle være et sted der nye forskningsprosjekter, gjerne tverrfaglige, ble utviklet, men slik har det ikke blitt. Noen antydte at det kan skyldes personlige motsetninger mellom deltakere i ulike miljøer, men det ble ikke tegnet noe tydelig bilde av dette. Det eneste konkrete eksempelet på forskning og utvikling initiert av klyngen som kom fram i intervjuene, var prosjektet i Hyllestad der

man har forsøkt å gjenskape kalkbrenningsmetoder fra middelalderen for å få kalk som egner seg til å restaurere bygg fra denne perioden.

Alle forskere vi snakket med, trekker frem at merverdien av klyngen ligger i dens rolle som fasilitator, nettverksbygger og møteplass på tvers av aktører og disipliner, noe som også ble fremhevet av ledere av annen klynge ved UiB. Flere forskere peker på behovet for å avklare klyngens prioriteringer fremover, og mener at forskning og samarbeid for å generere forskningsprosjekt bør bli førsteprioritet. Dette er en forutsetning for at flere forskningsmiljø ved UiB skal engasjere seg i klyngen. Det må bli mer forskningstrategisk fokus og vektlegging av forskningsledelse av klyngen. Et nøkkelspørsmål for de intervjuede forskerne er hvordan klyngen kan tjene UiBs forskere best.

Middelalderklyngen har imidlertid gjort en viktig jobb ved å utvikle og organisere formidlingsarenaer for disse forskerne. De to store konferansene er eksempler på dette, men hovedaktivitetene er Middelalderuka som har fått til dels stor oppmerksomhet, og foredragsserien i Dyvekes kjeller. Klyngen gjør også en viktig jobb med å hjelpe de UiB-eksterne medlemmene til å finne frem til forskerne ved UiB. Klyngens strategi hadde høye formidlingsambisjoner, og evalueringsgruppen vil berømme Middelalderklyngens gode arbeid på dette feltet. Et eksempel på vellykket og innovativ formidlingsvirksomhet er prosjektet *Bergen anno 1320* som er finansiert av Riksantikvaren og er et samarbeid mellom UiB, Bergen kommune ved Byantikvaren, Arkikon as og Riksantikvaren. Prosjektet tok i bruk innovative metoder for å formidle forskning digitalt og har resultert i flere nye problemstillinger mht. forskning. Også 3D-animasjonen av Selja kloster og helgenanlegg, gjort i samarbeid med Stad kommune, Arkikon as og Middelalderklyngen, som har koordinert det faglige arbeidet, er et godt eksempel på dette. Klyngen bidro også til utgivelsen av jubileumsboken *St. Sunniva. Irsk dronning, norsk vernehelgen* (Hommedal, Ommundsen og O'Hara (red.). 2021). Det planlagte seminaret (oktober 2022) om middelalderkirker er også et prisverdig eksempel på klyngens fasiliteringsfunksjon. Klyngen har også i en viss grad lagt til rette for samarbeid mellom eksterne medlemmer og studenter ved UiB, i form av byvandring.

Ambisjonene om utdanning og EVU-tilbud uttrykt i strategien er derimot ikke fulgt opp. Evalueringsgruppen mener at det særlig på etter- og videreutdanningsfeltet foreligger et faglig, men også økonomisk potensiale for klyngen i fremtiden. Det bør vurderes om klyngen kan utvikle undervisningstilbud rettet mot både eksterne samarbeidspartnere og andre eksterne aktører, for eksempel i form av EVU-emner innen kulturminnevern eller kurs i kulturarv, både for forvaltning og for næringslivsaktører, for eksempel guider. Utarbeidelsen av slike tilbud bør foregå i tett samarbeid med relevante forskningsmiljøer ved enhetene. Dette ville også være i tråd med klyngens strategiske mål om å skape en bredere base for kunnskapsbasert forvaltning, og om å arbeide for en balanse mellom tilgjengeliggjøring og bærekraftig bruk av kulturminner. Klyngen bør også vurdere å utvikle undervisningsopplegg i samarbeid med forskerne og eksterne partnere for å oppnå synergieffekter. Ett slikt felt kan være verdensarvstedet Bryggen og Middelalderbyen.

Evalueringsgruppen vil også påpeke at eventuelle EVU-tilbud i fremtiden kan veie opp for at forutsetningen om at kunnskapsklyngenes virksomhet i stor grad må «finansierast gjennom eksterne midler» ikke ser ut til å ha fått større konsekvenser for hvordan klyngen har operert så langt. I klyngens egen strategi har målet blitt at forskere knyttet til klyngen skal hente inn ekstern forskningsfinansiering, og «på sikt vonar me sjølvsagt at klynga bidreg til at mellomalderforskninga henter inn ekstern finansiering på eit godt nivå.» Da eksternfinansiering av forskning også fremover kommer til å være et ønske/krav fra grunnenhetene, er det lite realistisk at det er klyngen i seg selv som står som søker av forskningsprosjekt. En kan likevel søke å øke bevisstheten om at noe finansiering av aktivitet i klyngens regi inngår i prosjektsøknader, som konferanser eller seminar arrangert av klyngen, og slik bidra til driften.

Evalueringsgruppen vil peke på at klyngens organisasjonsmessige plassering har så langt gjort det vanskelig for å skaffe ekstern finansiering til klyngens virksomhet. Finansieringskilder som NFR, EUs rammeprogram for forskning og andre som finansierer forskning, bidrar kun i begrenset grad til administrasjonskostnader, og de skal være direkte knyttet til forskningsaktiviteten i hvert enkelt prosjekt. Derfor vil «[p]rosjektmidler likevel ikkje kunne settast inn i sjølve drifta av klynga, og eit visst nivå av driftsmidler vil difor måtte påreknast i åra framover». At klyngens organisering hindrer ekstern finansiering av selve klyngens drift, er åpenbart, men økonomiske bidrag til aktiviteter arrangert av klyngen vil kunne frigjøre midler til annen drift og dermed være et indirekte bidrag til driften.

Det strategiske målet klyngen satte seg om å skape en bred kontaktflate med næringslivet, først og fremst reiselivsindustrien, kan forsvares ut fra UiBs målsettinger for kunnskapsklyngene dersom slik samarbeid styrker nettopp etableringen av fremragende forsknings- og kunnskapsmiljøer. Dette har imidlertid blitt gjort vanskelig gjennom at klyngen ikke har fått til et samarbeid med for eksempel Reiselivslaget i Bergen (nå: Visit Bergen) eller andre visit-selskap i regionen, men i stedet har satset først og fremst på offentlig finansierte institusjoner som museer som eksterne partnere. Faglig leder peker på at mangelen på turistnæringen i klyngen "skyldes i hovedsak problemer knyttet til organisering av Reiselivslaget". Her vil evalueringsgruppen uttrykke et håp om bedre samarbeidsrelasjoner i fremtiden og med involvering av flere næringsaktører i regionen. Per nå er museene de eneste medlemmer med næringskompetanse i Middelalderklyngen, samtidig som de er offentlige institusjoner med begrensede muligheter for bidrag til finansiering.

Ikke alle av klyngens strategiske mål er like opplagte sett i lys av UiBs overordnede mål for kunnskapsklynger, å skape kunnskapsmiljø i verdensklasse. Det er ikke lett å se hvordan det strategiske målet om «å fremme Bergens identitet som middelalderby og understreke Vestlandets sentrale rolle i middelalderen for å øke engasjementet blant innbyggerne og politikere» står i samsvar med det å skape kunnskapsmiljø i verdensklasse. Slike målformuleringer reiser spørsmålet om det potensielt foreligger en målkonflikt mellom de ulike deltagerne i klyngen. Evalueringsgruppen legger til grunn at det er universitetets kjerneoppgaver – forskning, undervisning og formidling – som først og fremst bør reflekteres også i klyngens strategiske mål.

Oppsummering og veier videre

Som en oppsummering vil evalueringsgruppen peke på følgende:

- Middelalderklyngen har lyktes i å etablere seg som en viktig, vesentlig og innovativ forskningsformidlingsaktør. Klyngens aktiviteter som Middelalderuken, internasjonale konferanser knyttet til middelaldermatikk og arbeidet med digital formidling er gode eksempler på hvordan Middelalderklyngen er et viktig redskap for å aktualisere og synliggjøre forskning utad. Klyngen har også lyktes i å fasilitere kontakt mellom eksterne samarbeidspartnere og forskere, samt etablere møteplasser og kontakter særlig for forskere i starten av forskerkarrieren.
- Klyngen synes å gi de eksterne medlemmene tilgang til forskningsarenaer og nettverk de ellers ville hatt vanskeligere tilgang til, og dermed fungerer klyngen som et grensesnitt mellom de eksterne medlemmene og de aktuelle forskningsmiljøene ved UiB. Kontakten mellom de eksterne medlemmene gir også forskerne bedre tilgang til både forvaltning- og formidlingseksperter – og kan også styrke våre utdannings arbeidslivsrelevans.
- Klyngens samarbeidspartnere er alle offentlig finansierte institusjoner med hovedvekt på museer. Disse partnerne har begrensede muligheter til å bidra til finansieringen av klyngens virksomhet, av både ressursmessige og formelle årsaker. Å knytte til seg næringslivsaktører utover museer, særlig reiselivsnæringen, vil trolig være formålstjenlig for å sikre klyngens økonomi på sikt. Dette ville også være med på å legge forholdene til rette for å kvalitetssikre kunnskapsgrunnlaget som næringslivsaktører bruker i sin virksomhet.
- Internt på UiB har klyngen ikke lyktes i å nå målet om å sikre, styrke og øke internasjonalt ledende tverrfaglige forskningsmiljø. Middelalderforskningen ved UiB foregår ved enhetene, ikke ved eller i regi av klyngen. Det ser ikke ut som om det finnes en kritisk masse av forskere som er tydelig knyttet til klyngen og som skaffer ekstern finansiering som direkte bidrar til klyngens strategiske mål. Forskningsaktivitet innen middelalder virker frakoblet en felles tanke om klyngen som kunnskapsfelleskap. Forskning og formidling kan oppfattes som konkurrerende mål i klyngen, der formidling er blitt prioritert på bekostning av forsknings- og prosjekt drivende aktivitet. Dette gjør det vanskelig for mer etablerte forskere å se merverdien av klyngen for dem, og da kan den lett bli valgt bort. Klyngen har heller ikke lyktes med sine mål knyttet til utdanning.
- Måten klyngen er organisert/plassert i organisasjonen på, legger ikke forholdene til rette for å søke ekstern finansiering til selve klyngen og slik sikre en økonomisk trygghet for klyngens virksomhet. Klyngens potensiale som rugekasse for prosjekter ser heller ikke ut til å være realisert. Klyngeledelsen bør overveie om den i fremtiden kan ta en mer aktiv rolle i å mobilisere, initiere og fasilitere utformingen av slike prosjekter – også i samarbeid med UiB-interne (FIA) og eksterne partnere – og legge aktiviteter til klyngen som kan finansieres gjennom prosjektene.
- Klyngens finansiering er knapp og til dels uforutsigbar (jf. faglig leders rolle).
- Middelalderklyngen har trolig et stort uforløst potensial for ulike utadrettede undervisningstilbud, særlig innen kulturminnesektoren og turistnæringen. Å utvikle ulike kurs- og EVU-tilbud i klyngens regi bør vurderes som et fremtidig

satsingsområde som også kan sikre inntekter (ekstern finansiering) for klyngens virksomhet.

Evalueringsgruppen ser, overordnet, for seg tre mulige veier videre for Middelalderklyngen:

- 1) En kraftsatsing på Middelalderklyngen fra UiBs side, med ny organisering og plassering, tilførsel av større økonomiske og personellmessige ressurser og tydeligere faglig mandat. Ved å tilføre Middelalderklyngen flere stillingsressurser, større driftsbudsjett og et faglig mandat som forpliktet også forskere på enhetene i større grad enn så langt, er det godt tenkelig at middelalderforskningen ved UiB kan få et ytterligere løft. Det kunne overveies å opprettes ordinære undervisningstilbud i regi av klyngen, slik det gjøres ved sammenlignbare klynger i Europa. De økonomiske utsiktene i sektoren generelt og ved grunnenhetene/fakultetene ved UiB gjør at en kan stille spørsmål i realismen ved dette alternativet.
- 2) Nedlegging av Middelalderklyngen i sin nåværende form. Klyngen er først og fremst en god og verdifull formidlingsarena – men det er knapt i tråd med forskningsmålsetningene for kunnskapsklyngene ved UiB. I og med at klyngen ikke klarer å nå de sentrale målene knyttet til forskning og utdanning – universitetets kjerneoppgaver – bør det overveies om midlene som nå tilføres Middelalderklyngen, kan tjene forskningen og utdanningen om middelalderen bedre dersom de kanaliseres til andre formål. Dette vil i så fall skje på bekostning av så vel formidlingsvirksomheten, de eksterne samarbeidspartnerne og UiBs synlighet og er lite ønskelig, i evalueringsgruppens øyne.
- 3) En spissing og tydeliggjøring av Middelalderklyngens virksomhet med større vekt på akquisisjon av ekstern finansiering fremstår for evalueringsgruppen som den mest gangbare veien videre. Det kan innebære å legge sterkere vekt på tilrettelegging for forskernetttverk, forskermobilisering og forskningssamarbeid, samt initiering av og utarbeidelse av søknader om universitetsekstern forskningsfinansiering. Samarbeid med UiBs forskere og de eksterne partnerne, og ved søknader til EU med støtte fra FIA/BOA-teamet, vil kunne utløse eksterne midler med finansiering av klyngeaktiviteter, inkludert forskning og formidling, som resultat. Dette vil ikke bare kunne gi klyngen en tryggere økonomisk fundament, men også realisere noe av potensialet klyngen kan ha som rugekasse for forskningsprosjekter. Slik sett vil klyngen også kunne bli mer relevant for flere av middelalderforskerne ved UiB. Dette har vært en utfordring som er påpekt av flere intervjuede forskere, særlig de mest erfarne. Det kan også innebære å legge sterkere vekt på å utarbeide utadrettede utdanningstilbud i form av kurs og EVU-emner som finansieres ved egenbetaling. Også på dette feltet bør klyngen bestrebe på å etablere samarbeid mellom fagmiljøene ved UiB og de eksterne partnerne – samt å utvide den eksterne målgruppen til å omfatte også næringslivsaktører (for eksempel reiselivsnæringen). Det tredje feltet der klyngen bør utforske mulighetene for ekstern finansiering er finansiering av formidlingsaktiviteter, for eksempel ved å styrke samarbeidet med de eksterne medlemmene og ved å utforske partnerskap med reiselivsnæringen i Bergen og i regionen. Styrkingen av klyngens arbeid med eksternt finansiert forskning, etter- og videreutdanningstilbud og eksternt finansiert formidlingsaktivitet

vil også være i tråd med kjerneoppgavene til Universitetet i Bergen (forskning, utdanning og kunnskapsformidling). En forutsetning for en slik spissing av klyngens virksomhet er å 1) avklare hvordan klyngen kan plasseres i universitetsorganisasjonen slik at det kan søkes midler til klyngens virksomhet og 2) avklare de eksterne medlemmenes rolle i generering av midler til klyngens aktiviteter.

Videre anbefaler evalueringsgruppen at de strategiske prioriteringene til klyngen sees i sammenheng med fakultetets videre arbeid med Humaniorastrategien. I intervjuene etterlyses et mer forskningsstrategisk fokus og retning av klyngen, om den skal være relevant også for de mest etablerte forskerne.

I videreutvikling av klyngen bør det europeiske perspektivet løftes av to hovedgrunner, slik flere forskere har påpekt. Det er viktig å satse på europeiske forskningsnettverk for å generere EU-prosjektfinansiering. Her kan klyngen ha en viktig fasiliteringsrolle. Videre kan tilsvarende europeiske klynger med lengre erfaring gi oss inspirasjon, ikke minst når det gjelder måter å knytte et utdanningstilbud til klyngen på.

Flere forskere har nevnt at de savner en samlende fysisk møteplass for klyngen. Her bør det vurderes nærmere hvordan valg av møteplasser for klyngenes aktivitet kan være med å styrke klyngens identitet.

Kommunikasjon fra klyngen til alle aktuelle målgruppen er blitt pekt på som en utfordring. Flere forskere formidler at de ikke føler seg inkludert, eller at de ikke får relevant informasjon. Det bør derfor sees nærmere på en kommunikasjonstrategi, slik at klyngens aktivitet og invitasjoner når ut til alle de aktuelle målgruppene.

Oppsummering av forskerintervjuer

Notat til evalueringen av Middelalderklyngen, utkast av Anders Fagerjord
9. september. Oppdatert med Maria Carmes innspill 12.09.22

Når det gjelder etableringen av klyngen, forteller de som har kjennskap eller var involvert i det, at det var en hurtig topdown prosess, og at man ikke fikk til en tilstrekkelig forankring av prosessen i de aktuelle fagmiljøene. Man opplevde organisatoriske og økonomiske utfordringer fra begynnelsen av.

Alle vi snakket med, unntatt de som hadde arbeidet med å administrere klyngen, sa at Middelalderklyngen har gjort mye fint, men de følte seg litt på utsiden, og litt lite sett. Noen middelalderforskere følte de ikke var medlemmer, at de ikke var invitert, eller de hadde meldt seg ut. Man har ikke klart å samle de aktuelle forskere i et felles nettverk. Særlig får vi inntrykk av at historikerne ikke er interessert. Klyngen var tenkt å være først og fremst forsknings- og forskningsprosjektdrivende, med outreach og formidling som tilleggsmål. Når det sistnevnte er blitt hovedfokus, er dette ikke av interesse for en del forskere. Det var påfallende hvordan folk ikke hadde hørt om arrangementer eller først fikk vite om dem svært sent, og hvordan de klagde over at de aldri ble invitert til å holde foredrag.

Vi hører ellers at folk roser formidlingsinnsatsen fra Middelalderklyngen. Den har virkelig gjort forskningen og miljøene synlige, og har holdt mange fremragende arrangementer. Særlig blir de to konferansene trukket fram.

Betydning av klyngen for Ph.d.-utdanningen har også vært utmerket. Klyngen har arrangert en seminarrekke der alle stipendiatene har presentert og fått tilbakemeldinger, og de har formet et solid og verdifullt tverrfaglig nettverk. Vi vet at mange stipendiater føler seg ensomme i blant, om ikke personlig, så faglig, så dette virker som et svært verdifullt tiltak. Stipendiaten vi snakket med trekker fram at offentlig ph.d. er i ferd med å bli et karriereløp i mange institusjoner, og samarbeidet i klyngen er en mulighet for UiB til å finansiere og rekruttere flere stipendiater.

Noen av forskerne trekker fram at Middelalderklyngen er et naturlig kontaktpunkt for eksterne parter som vil samarbeide. Der det før har vært vanskelig å finne fram til enkeltforskere, har de nå en adresse ved Universitetet i Bergen som er lett å finne. Prosjektet med tradisjonell kalkbrenning i Hyllestad blir trukket fram som et prosjekt som ikke ville funnet sted, og i hvert fall ikke i Bergen, uten Middelalderklyngen.

Dette er likevel et unntak. En av de vanligste tilbakemeldingene er at Middelalderklyngen i liten grad har klart å samle forskere til forskningsaktiviteter som ikke allerede var i gang. Flere forteller de ønsket seg en møteplass for å utvikle nye forskningsprosjekter og søknader om ekstern finansiering, men det har ikke Middelalderklyngen vært for dem. Noen gir uttrykk for at klyngen kan oppleves som konkurrerende i forskerens/instituttets forsk.aktivitet.

Alle vi har snakket med trekker fram at det er en svakhet at ikke det er noe utdanningstilbud knyttet til klyngen.

Alle trekker frem at merverdien av klyngen ligger i sin rolle av å være fasilitator, nettverksbygger og møteplass på tvers av aktører og disipliner. Klyngen har mye uforløst potensiale. Når spurt om veien videre for å styrke klyngen, kom de intervjuede forskerne med følgende innspill:

- Behov for å avklare prioriteringene for klyngen fremover: skal forskning og samarbeid for å generere forskningprosjekt være prio 1? Eller fortsatt hovedfokus på outreach og formidling som det oppleves nå?
- Forskingstrategisk fokus og forskningsledelse av klyngen bør styrkes om man har en ambisjon om å trekke inn flere miljø i klyngen: hvordan kan klyngen tjene best UiBs forskere?
- Det europeiske perspektivet må løftes. Det er mye å hente fra å se til tilsvarende kynger i Europa. Videre er satsing på europeiske forskningsnettverk svært viktig for å generere EU-prosjektfinansiering. Her har klyngen en viktig rolle.
- Vurdere en samlende fysisk møteplass. Dette savnes i dag.
- Knytte et utdanningstilbud til klyngen slik andre europeiske klynger gjør. Utforske muligheter som klyngen kan by på i form av å koble

studenter til randsonen og til kilder/gjenstander og praksis i museene og univ.biblioteket

- Se nærmere på kommunikasjonstrategi, slik at invitasjoner og infoen når ut til alle de aktuelle
- Følge opp dialog med reisenæring i regionen/byen
-

Evaluering av middelalderklyngen – Intervju med forskere

Intervjuguide

Informantens navn, stilling, tilknytning/fagområde

Hovedspørsmål

- Kjenner du til middelalderklyngen? Hva er ditt forhold til den? Siden når?
- Til hvilken grad har klyngen generert forskning og formidling som ikke ville vært mulig uten?
- Tanker om veien videre for klyngen? Er det ting man bør endre på, avvikle eller fokusere mer på?
- Hvordan har klyngen fungert mtp strategi og måloppnåelse?

Oppfølgingsspørsmål

- Har du hatt aktiviteter knyttet til klyngen innen utdanning, forskning og formidling?
 - Hvis nei,
 - hvorfor?
 - Evt hva ville gjort klyngen mer relevant for deg?
 - Hvis ja,
 - Hvilke aktiviteter har du gjennomført/på gang innen utdanning, forskning og formidling?
 - Hva har du fått til gjennom klyngen som du ikke ville fått til uten den?
 - Hva synes du er verdien av klyngen? Muligheter den gir deg?
 - Hva synes du om organisering og styring – hva er bra og mindre bra? Forslag?
 - Hva synes du om finansiering? Hva er bra, mindre bra, alternativer?
 - Hva synes du om profilering og synlighet? Hva er bra og mindre bra? Forslag?
 - Hvordan oppfatter du klyngen som samlende aktør? Si noe om partnerskap og samarbeid på tvers.
 - Hvordan har klyngen kommet studentene til gode? Eksempler?
 - Hvordan har klyngen kommet samfunnet for øvrig til gode? Eksempler?
 - Har du annet innspill?

AF/MCT

Oppsummering av svar frå eksterne partnerar

Bakgrunn for svara

I juni 2022 sende evalueringsutvalet ved Johanne Gillow og Randi Bårtvedt våre eksterne partnerar ein epost med spørsmål der vi inviterte til å gje innspel og svar til evalueringsutvalet.

Vi innleia med noko om bakgrunn om oppretting av mellomalderklynga og om formålet med klynga:

«Opprettinga av ei klynge for mellomalderforskning kom inn som ein del av Universitetet i Bergens strategi for 2016-2022. Arbeidet med utviklinga av mellomalderklynga var også nedfelt i HF-fakultetets strategi for 2016-2022. Målsettinga for klyngene er at dei skal skape kunnskapsmiljø i verdsklasse:

«Å etablere kunnskapsklynger er ein av fleire arbeidsmetodar for å oppnå måla til UiB om å utvikle framifrå forskings- og utdanningsmiljø. Klyngene skal tuftast på tverrfagleg samarbeid for å løyse komplekse tema. Klyngene må etablerast på område der UiB alt har høg internasjonal fagleg kvalitet, men også der det er høve til omfattande samarbeid mellom fagmiljø internt ved UiB og eksterne partnerar i forskingsinstitusjonar, næringsliv, forvaltning og kultur- og samfunnsliv.»

Vidare informerte vi om evalueringsutvalet og kva vårt mandat er og når vi skulle levera. Vi sende ut alle spørsmåla som følgde mandatet direkte til eksterne partnerar med kort svarfrist (3. Juni). Nokre bad om utsett frist og dei fleste har svara pr september 2022. Spørsmål til og svara frå eksterne partnerar ligg ved som dokumentasjon til oppsummeringa.

Det går fram av svara frå eksterne partnerar at alle er gjennomgåande positive til å delta i Mellomalderklynga. Ein er nøgd med god klyngeleiing og som ein ser som meirverdi for forskning på og formidling av mellomaldertemaet. Ein er gjennomgåande glad for og imøteser vidare samarbeid med UIB gjennom Mellomalderklynga med UIB som fasilitator og nav. Det blir sett på som eit nettverk for viktig kunnskapsutvikling, utvikling av forskning, formidling og forvaltning av kulturarv (fysisk og immateriell) i Bergen og i regionen.

Nokre av partnerane/medlemene i klynga har vore der kort tid og difor er det er vanskeleg å svara på av fleire spørsmåla. Det gjeld for eksempel Fortidsminneforeningen avd Hordaland, Hardanger og Voss museum og Sunnhordaland museum. Desse kom med i ei tid med Kovidpandemi og nedstenging av samfunn og institusjonar. Det førde til liten kontakt mellom medlemmer i klynga og vanskar med å utvikla samarbeidet utover møtekontakt.

Dei fleste som har svara, har vore partnerar/medlemer frå oppstarten i 2016. Det er helst dei svara som på denne bakgrunnen er relevante for evaluering av Mellomalderklynga og er verdfulle når det gjeld evalueringa av det som har vore frå starten av. Eit fyldig svar kom frå Vestland fylkeskommune som ein "tung" samarbeidspart for Mellomalderklynga. Her har ein vist til at fylkeskommunen (som og delfinansierer musea si drift, har såkornsmidlar som KUP-midlar og investeringsmidlar og andre tilskotsordningar for prosjekt og drift) kan bidra til driftsmidlar og kan ta imot søknader for partnerar i klynga og felles løft som td Magnus Lagabøtejubileet og einskilde formidlingsprosjekt.

Det blir i svara vist til at mellomalderen er ein sentral periode der vår region har ein sterk kulturarv å føra vidare som er relevant for kven vi er i dag, for refleksjon og verdiskaping og utforming av byar og kulturlandskap som vi lever i i dag. Det blir nemnt døme på dette. Mellomalderen er sentralt for vår stadidentitet, rettshistorie, kyrkjehistorie, klosterhistorie, pilegrimshistorie, historie knytt til mat og drikke, språkutvikling etc.

Det kjem og fram i svara at potensialet er stort for forskning og formidling og at internasjonalt samarbeid gjennom Mellomalderklynga er viktig å satsa vidare på – t.d med forskingssamarbeid på tvers av landegrensar, opne forskarkonferansar for alle, foredragsseriar, formidling til publikum og interesserte og til reiselivet.

Nedanfor siterer vi nokre av svara. Fleire svar kan nyttast som sitat.

Det kjem og fram at fleire av partnarane har svak økonomi og at årleg “medlemsavgift” derfor må bestå av eigeninnsats. Alle svarer at det er etablert viktige møteplassar som leiinga i mellomalderklynga “fasiliterer” og koordinerer. Alle imøteser vidare samarbeid. Ingen har gitt uttrykk for at klynga må leggjast ned for den representerer noko sentralt for Vestlandet der vi gjennom mellomaldersamlingar og fysiske kulturminne i regionen har mykje å bidra med nasjonalt og internasjonalt. UIB blir rosa for å ha etablert klynga og for å vera nav og sterk samarbeidspart.

Døme på svar frå eksterne følgjer nedanfor.

1. Organisering og styringsstruktur

Vlfk svarer: “I og med at klynga er tenkt å fremje aktivitet på tvers av fakultet og med eksterne partnarar i mange miljø, bør det vurderast om ikkje organisatorisk plassering ved UIB sentralt, og ikkje ved eit enkelt fakultet, framleis er betre. ... Lokalisering i Harald Hårfagresgt 1 fungerer fint, med godt møterom og sentralt for alle deltakarar.” Gjennomgåande er at andre partnarar svarer at organisering og styringsstruktur er og virkar hensiktsmessig.

2. Finansiering og drift

Nokre svarer at dei går inn med eigeninnsats og for tida ikkje kan bidra med meir. Andre viser til at saman kan ein stå sterkare i eit større miljø til å søkja ulike stønadsordningar for å finansiera felles prosjekt som td forskning, formidling og arrangement og reiseruter på tema mellomalder. Fylkeskommunen foreslår å vurdere ordninga Polyfon som ein mulighet for styrka økonomi. Det er nemnt at klynga kan søkja EU om midlar frå ulike program der. NIKU svarer: “Flere av deltakerne i klynga er institusjoner med svært begrensede budsjetter, så deltakelse i seg selv må sees som bidrag til finansiering/drift ... vi setter desto mer pris på muligheter til samarbeid og dermed få til noe større.”

Fylkeskommunen svarer: “... Mellomalderklynga bør styrkast med ei vitskapeleg stilling/evt ein postdoc, som kan følgje opp forskingsprosjekt og partnarar.”

3. Profilering og identitet

Alle er inne på at Mellomalderklynga har ei god profilering og identitet med møteplasser som Mellomalderveka, Mellomalderforum og Dyveke vinkjeller med foredrag og sosialt samver. Samt internasjonale forskarkonferansar og gjesteforelesingar som medlemmer i klynga får tilbod om å delta på. Byantikvaren i Bergen svarer: “Klyngen har etter Byantikvaren sin oppfatning en tydelig og samlende funksjon og en pådriver. ... Dette er arrangementer og prosjekter som vi opplever har resonans utenfor byen og landsdelens grenser.” NIKU svarer: “Vi opplever klyngen som samlende, både for fagmiljøet og ifht funksjon som samlende paraply ... men så langt mye viktig grunnarbeid å gjøre “på bakken” i vår region ifht å knytte sammen partnere og fagmiljø.” VLFK svarer: “UIB bør med sin eigen kulturarv frå mellomalderen, i Universitetsmuseet og Universitetsbiblioteket med Bergen sine internasjonale nettverk i mellomalderen, sjølvstøtt vere sterkt til stades i internasjonalt forskarsamarbeid. Her er mykje å tilby av empiri frå by og region ... Meirverdien av eit universitet

som satsar på denne perioden er stor, av di mellomalderen var så grunnleggjande for samfunnsforminga, både med forming av landskap, bygningsmiljø og institusjonar som kyrkje, rettskipnad og tidleg statsdanning. Mellomalderklynga vil kunne profilere eit samla bilete både av forskingsinstitusjonar og vere ein spydspiss i internasjonal nettverksbygging.”

4. Strategi og måloppnåing

Dei som har vore lengst medlemer i klynga svarer at klynga har bidradd til gode samarbeid som ikkje hadde funne stad utan klynga innan undervisning, forskning, arrangement, involvering av studentar på studieturar og foredragsseriar, digitaliseringsarbeid og kunnskapsformidling). Det blir svara bekreftande på at klyngleiinga har generert aktivitet og samarbeid innan forskning og formidling som elles ikkje hadde funne stad. NIKU svarer: “Ja. ... Mellomalderklynga er også et nav for arbeidet med tverrfaglig forskningskonferanse i forbindelse med Magnus Lagabøte jubileum i 2024 og utvikling av forskingsprosjekt/søknad. Fylkeskommunen svarer: “ ... Frå VLFK ser vi det slik at dette i full mon først er mogeleg å få til, med ei meir robust finansiering, både av såkornsmidlar og auka fast forskarressursved klynga som igjen kan føre til auka tilskot frå nasjonale og internasjonale faginstitusjonar.

5. Har dere andre innspill

NIKU svarer: “ For oss fyller Mellomalderklyngen et tidligere tomrom – det er veldig bra å ha denne møteplassen for de ulike institusjonene som arbeider med middelalder ...”. Dette er samlande for kva dei andre eksterne partnarane også har svara. VLFK skriv: “ Ved NTNU og i Trøndelag bygger ein bevisst opp mellomaldermiljøet til “Nasjonaljubileet 2030 – NORGE I TUSEN ÅR”. Kanskje ein god ide også for UIB? ... Det ser for tida ut til å vekse fram eit tydelegare samarbeid på tvers av institutt og fakultet – og institusjonar – der Mellomalderklynga har ein god og profesjonell samlande funksjon. For at dette skal kunne utvikle seg vidare ... lyt det vere forutsigbare rammer, i strategiar og budsjett.”

Her har vi sitert nokre fleire i tillegg til det første forslaget til oppsummering frå august. Vi har prøvd å leggja vekt på det som er det fleirtalet har svara. Her finst fleire gode svar å sitera som kan leggja grunnlag for evalueringsutvalet sine tilrådingar og kommentarar.

Bergen den 13.09.22

Johanne Gillow og Randi Bårtvedt

OPPSUMMERING SPØRRERUNDE EKTERNE PARTER MIDDELALDERKLYNGEN

Randi Bårtvedt og Johanne Gillow har, som representanter for de eksterne partnerne i evalueringsgruppen, gjennomført en liten spørreundersøkelse blant de eksterne medlemmene. Spørsmålene som er stil samsvarer med evalueringsgruppens mandat. Bymuseet, Fortidsminneforeningen (Hordaland), Vestland fylkeskommune, Byrådsavdeling for Kultur, Mangfold og likestilling, Byantikvaren i Bergen, NIKU og Hardanger og Voss museum har alle svart. Alle har ikke svart på alle spørsmålene. Svarene gjengitt nedenfor.

1. Organisasjon og styringsstruktur

- Er klyngen hensiktsmessig organisert med tanke på strategi, plassering i organisasjonen, nettverk og partnere, medlemskap og faste samarbeidspartnere, lokalisering.
- Hvilken merverdi gir klyngen?

BKML: I Byrådsavdeling for kultur, mangfold og likestilling er vi veldig glad for at middelalderklyngen finnes, og vi setter pris på å være representert i arbeidsgruppen. Vårt engasjement i klyngen har formålet å øke det tverrfaglige samarbeidet innen forskning og formidling, i samhandling med de konsoliderte museene, arkivverk, skoler, reiselivsnæring og forvaltningsapparatet ellers. Tverrfaglig og tverrinstitusjonelt samarbeid av den typen som middelalderklyngen utgjør er et godt verktøy i arbeidet med å ta vare på og videreutvikle byens historiske særpreg og å styrke byens posisjon som formidler av kunnskap, kunst og kultur. Vi er opptatt av at publikum får en styrket opplevelse av og styrket kunnskap om middelalderen. Vi opplever at middelalderbyen Bergen har fått ny kraft gjennom middelalderklyngen.

Sett fra vår plass i arbeidsgruppen fremstår klyngen som hensiktsmessig organisert og som en samlende aktør med en tydelig identitet. Klyngen kan gjerne fremover vurdere å trekke inn reiselivsnæringen sterkere, ikke minst med tanke på at det siden oppstarten har kommet til regionale pilgrimssentre i Bergen og andre steder på Vestlandet, med de mulighetene det gir for styrking av koblingen mellom reiseliv og middelalder.

○

Fortidsminneforeningen (FMF): – gode kontakter, formidling til utvidet publikum for flere parter, oppdateringer på det aktuelle som skjer.

Bymuseet (BM): Vi opplever at klyngen er hensiktsmessig organisert. Det er fornuftig at UiB er navet i strukturen. Det virker også som de naturlige partnerne er med i samarbeidet. Merverdien er at f.eks. at ny forskning blir formidlet til medlemsorganisasjonene. Viktig at vi blir kjent med hverandres arrangementer, foredrag, forelesninger osv. Mange av deltagerne vil også ha et kontaktnett i sin bransje utenfor det geografiske nedslagsfeltet for klyngen, dermed vil vi kunne formidle videre kontakter mellom institusjonene.

Riksantikvaren (RA): Erfaringen min fra deltakelse i arbeidsgruppen er at klyngen er hensiktsmessig organisert.

Klyngen gir merverdi ved at vi blir kjent med hva som skjer av forskning og formidling og forvaltning hos de ulike organisasjonene som deltar i klyngen.

Vestland fylkeskommune (VLFK): I og med at klynga er tenkt å fremje aktivitet på tvers av fakultet og med eksterne partar i mange miljø, bør det vurderast om ikkje organisatorisk plassering ved UiB sentralt, og ikkje ved eit enkelt fakultet, framleis er betre. Dette vil også gjere ei samla, overordna strategisk vurdering enklare å gjennomføre i praksis. Eigarskapen hjå dei einsskilde samarbeidpartnarane i klynga, som fagleg høyrer heime ved fleire fakultet, vil moglegvis kunne styrkast ved sentral tilknytning ved UiB.

Lokaliseringa i Harald Hårfagres gt. 1 fungerer fint, med godt møterom, og sentralt for alle deltakarar

Meirverdien til klynga er å gjere forskning og formidling om mellomalderen, samla sett, meir tydeleg eksternt og internt hos deltakarane. Dette lukkast klynga med svært godt både ved formidling og i aukande grad med tverrfakultær forskingsaktivitet.

Samordninga i klynga gjev auka samla autoritet til mellomalderforskning og formidling – ikkje minst ved å vere ei at dei strategiske klyngene ved UiB.

For Vestland fylkeskommune er det svært viktig å ha eit institusjonelt, forutsigbart og robust samarbeid kring sikring og utvikling av kunnskapsgrunnlag for mellomaldersatsinga i regi av fylkeskommunen og på vegner av Riksantikvaren. Dette gjeld fagfelt som arkeologi, historie, kunsthistorie, rettsvitenskap og museologi og kulturarv. Det er ønskeleg at musea og institusjonar med ansvar for kulturarv kan ta direkte kontakt med eit fast organisert fagmiljø – både for einskildopplysningar og samarbeid til dømes kring konferansar og forskings- og formidlingsprosjekt. Ildsjeler frå forskingsmiljøa bidreg godt, men det er viktig at dette er ei institusjonell prioritering og satsing.

Hardanger og Voss Museum (HVM) : Det virker på meg som om klyngen er hensiktsmessig organisert. **Hvilken merverdi gir klyngen?** Foreløpig er det et faglig nettverk der jeg får vite om faglig aktivitet på dette området, men jeg ser for meg at HVM kan ha mer nytte av klyngen i forhold til egne faglige prosjekt.

Byantikvaren (BYANT): Vi opplever at klyngen har en god og hensiktsmessig organisering. At UiB har hånden på rattet sikrer etter vår oppfatning faglig tyngde og bidrar til oversikt over aktører som arbeider med ulike middelaldertema, lokalt, regionalt og internasjonalt.

NIKU er fornøyd med hvordan klyngen fungerer, klynge-administrasjonen gjør en utmerket, strukturert jobb. Ifht strategi og mål vil vi særlig trekke frem hvordan klyngen fungerer som møteplass og gir mulighet for mer kontakt mellom fagmiljø/institusjoner. Dette har stor verdi i seg selv, og er et godt utgangspunkt for mer konkrete samarbeid/prosjekter. Et eksempel på siste er hvordan klynge-administrasjonen tar initiativ i forbindelse med Forskningsdagene, og nå sist til formidlingsopplegg i forbindelse med mellomalderveka høsten -21. Vi var flere som ikke hadde ressurser til å stille med selvstendige bidrag, men ved å slå oss sammen gjennom klynga fikk vi til et felles formidlingsopplegg med byvandring åpen for publikum. Dette/lignende samarbeid vil vi gjerne være med på fremover, og

er for oss en stor merverdi ved klynga – kontakt/samarbeid her viser seg å muliggjøre formidling vi ikke ville hatt ressurser til å stå for alene.

2. Finansiering og drift

- Er klyngen formålstjenlig finansiert (UiB), og hvilke modeller for basisfinansiering kan eventuelt utvikles for fremtiden?

○

BM: Det virker naturlig at finansiering er som i dag. Som en stor statlig aktør virker det fornuftig at UiB sitter med hovedansvaret for finansiering. Det er også formålstjenlig at UiB, eventuelt i samarbeide med Høyskolen står som søker av midler f.eks. fra Forskningsrådet. Hvis det skulle bli snakk om mulige private midler, kan det kanskje være aktuelt at de institusjonene som henter midler fra dette markedet også bistår.

VLFK: Mellomalderklynga, slik den fungerer i dag, er profesjonelt til stades, alltid raskt og forekommande, for partnararane sine. Det er likevel tydeleg at klynga, dersom den skal kunne følge opp UiB sin strategi om å skape kunnskapsmiljø i verdensklasse og også klynga sin strategi om å utvikle internasjonalt leiande tverrfaglege forskingsmiljø, har eit alt for lite ressursgrunnlag til å kunne ivareta dette mandatet tilstrekkeleg offensivt. Mykje vert gjort med lite midlar, men potensialet er langt større. Vi kan til dømes nemne eit mogleg tverrfagleg prosjekt innan mellomalderkyrkjer, med metodar frå georadar og eventuell forskingsgrunna graving til kunsthistorisk forskning kring kyrkjekunst- og interiør til rettshistorie, samfunnsorganisasjon, bokkultur og mentalitetshistorie. Der er eit potensiale i å auke finansiering med EU-midlar. Her har også VLFK eit sterkt nettverk og miljø som kan bidra.

VLFK har i møte med klynga peika på Polyfon si finansiering som ein mogleg veg som bør vurderast – med noko fast tilskot til drifta frå VLFK og Bergen kommune og eventuelt andre av samarbeidspartnarane. Kanskje bør det også vurderast korleis kjøp av tenester enkelt kan organiserast. Prosjekt og institusjonar utanfrå kan til dømes kome og ønske samarbeid, som alt er fullfinansiert og kan bringe meirverdi direkte inn til UiB. Til dømes er Mellomalderklynga invitert av *Moster 2024* som medarrangør i ein allereie fullfinansiert internasjonal forskarkonferanse *Crossroads of Religion and Law in the Conversion of Norway* (17.-19.4.24 i Aulaen i UiB).

Mellomalderklynga bør styrkast med ei vitenskapleg stilling/evt. ein postdoc, som kan følgje opp forskningsprosjekt og partanarar.

HVM: Ingen innspill, men for egen del har HVM svært lite å bidra med av midler og arbeidskraft.

NIKU: Vil nevne at en her må ha i tankene hvilken sektor Mellomalderklynga retter seg mot. Flere av deltakerne i klynga er institusjoner med svært begrensede budsjetter, så deltakelse i seg selv må sees som bidrag til finansiering/drift (arbeidstimer til institusjonens deltakere i klynga må aktivt settes av fra de knappe midlene tilgjengelig). Begrensede ressurser gjør at vi setter desto mer pris på muligheten til samarbeid og dermed få til noe større (jif forrige punkt)

3. Profilering og identitet

- Er klyngen en samlende aktør innen middelalderfeltet, internt og eksternt?
-
- Hvilken rolle skal klyngen ha – lokalt, regionalt, nasjonalt og/eller internasjonalt?

FMF: -ja, sørger for kontakter og samarbeidsmuligheter. Lokalt og regionalt rolle er særlig viktig for vår del i første omgang.

BM: Vi opplever absolutt at klyngen har en samlende effekt. Gjennom Bryggens Museum har Bymuseet gjennom lang tid erfart de positive virkningene et formalisert samarbeide kan ha. Bryggens Museum har samlet alle fagmiljøene (unntatt Byantikvaren) innenfor middelalderarkeologi (UiB v/AKHR, Universitetsmuseet, NIKU, Riksantikvaren og museets egne fagfolk) Institusjonene har hatt gjensidig nytte av hverandre innenfor forskning, formidling, arrangementer og publikasjoner. Lokalt bør klyngen bidra til å samle folkene. Nasjonalt mener vi klyngen bør bidra til å forankre Bergen og Vestland som senteret for forskning og formidling av middelalderen i Norge. Internasjonalt bør klyngen bidra til at miljøet bidrar til at internasjonale miljøer får øynene opp for forskning, forvaltning og formidling av middelalderen i denne regionen. (BM)

RA: Middelalderfeltet innebærer mange fagområder både innenfor forskning, formidling og forvaltning. Klyngen kunne hatt et sterkere fokus på kulturmiljøforvaltningen og koblingen mellom forvaltning, forskning og formidling. Jeg har savnet fra starten at vi i arbeidsgruppen fikk anledning til å presentere oss slik at vi ble bedre kjent med hva vi jobber med og dermed bedre mulighet for bedre samarbeid i klyngen.

I tillegg til å legge til rette for samarbeid lokalt og regionalt og internasjonal innenfor middelalderfeltet, være relevant i forhold til samfunnsutviklingen og utfordringer knyttet til f.eks. klima og bærekraft.

VLFK: Mellomalderklynga er klart samlande, både for eit samarbeid i vekst, gjennom formidlingsarbeid med alt frå dei faste samlingane i Middelalderforum i Dyvekes vinkjeller, utvikling av digital formidling gjennom *Bergen Anno 1320* til gjennomføring av internasjonal forskarkonferanse hausten 2021, *The City in Time. Space, Culture and Heritage*. Samarbeidet kring jubileet i 2024, om Magnus Lagabøtes landslov, der klynga er ansvarleg for ein internasjonal forskarkonferanse hausten 2024 og elles tek del i planlegging og profilering, er eit anna døme. Frå VLFK vil vi her særleg nemne det viktige samarbeidet klyngepartnerar har med Bryggens Museum, ansvarleg for den store jubileumsutstillinga, der klynga gjennom pliktarbeid frå postdoc. Stefan Drechsler og deltaking frå Universitetsbiblioteket, ved fagleg leiar for Manuskript- og Librarsamlinga Alexandros Takos, er heilt avgjerande for at utstillinga skal verte forskingsbasert.

Bergen har gjennom heile mellomalderen vore del av eit internasjonalt nettverk og var eit skandinavisk tyngdepunkt økonomisk og politisk i høg mellomalderen, og dei kulturelle sambande frå denne tida er avgjerande viktig for byen si utforming og utvikling gjennom alle tidsperiodar. Klynga kan her ha ei avgjerande og samlande rolle for viktig byforskning og formidlinga av historie og kulturarv og for kritisk utforskning av Bergen si identitetsskaping og profilering. Her er eit stort potensiale for auka internasjonalt forskarsamarbeid og kultursamarbeid for byen, til dømes i samband med den nye satsinga frå mellom andre by og fylkeskommune på *Havbyen*, og ikkje minst gjennom synspunkt på ivaretaking av kulturarv, det vere seg einskildobjekt som Nonnester eller bymønsteret og sjølinja. I Bergen vekkjer byutvikling eit stort engasjement. Her er kunnskapsbaserte synspunkt frå forskarmiljøa viktige for avgjerande vegval for byen.

Regionalt er det svært ønskeleg med eit utvida samarbeid. Kulturarv frå mellomalderen er grunnleggande for stadutvikling og utvikling av regional identitet både på makronivå og mikronivå.

Langsetter den lange vestlandskysten med si internasjonale historie står moglege forskingsprosjekt i kø, langs ferdselsvegane langs kysten og inn fjordarmene og over fjellviddene med Hardangervidda, frå Selja, Kinn, til Agatunet i Hardanger og til Vik i Sogn, Voss, Halsnøy og Moster, berre for å nemne nokre lokalitetar. Her kan og utviklast viktige arbeidsplassar for ferdigutdanna arkeologar og kulturvitarar. Internasjonalt samband i vesterveg med Håkon Håkonssons og Magnus Lagabøte sitt rike, utforsking av globale nettverk i aust og austleg kulturpåverknad, mellom anna frå den islamske verda, eller sagalitteraturen sitt gamle Gardarrike, er høgst aktuelle tema. Ivaretaking av fysisk bygningsarv og gjenstandar, frå steinkyrkjer til stavkyrkjer, bruar og altarfrontaler, er andre viktige område. UiB bør med sin eigen kulturarv frå mellomalderen, i Universitetsmuseet og Universitetsbiblioteket med Bergen sine internasjonale nettverk i mellomalderen, sjølvstøtt vere sterkt til stades i internasjonalt forskarsamarbeid. Her er mykje å tilby av empiri frå by og region, ut over tradisjonen frå eit sterkt tverrfagleg forskarmiljø gjennom Universitetet si historie innan mellomalder, uavhengig av tema og tilknytnad til lokalitet på Vestlandet. Meirverdien til by og region av eit universitet som satsar på denne perioden er stor, av di mellomalderen var så grunnleggande for samfunnsforminga, både med forming av landskap, bygningsmiljø og institusjonar som kyrkje, rettsskipnad og tidleg statsdanning.

Mellomalderklynga vil kunne profilere eit samla bilete både av forskingsinstitusjonar og by og region og vere ein spyspiss i internasjonal nettverksbygging.

HVM: Er klyngen en samlende aktør innen middelalderfeltet, internt og eksternt? Det er mitt inntrykk. Hvilken rolle skal klyngen ha – lokalt, regionalt, nasjonalt og/eller internasjonalt? Dette har jeg ikke tenkt på og har ikke forutsetning for å svare på.

Byant.: Klyngen har etter Byantikvarens oppfatning en tydelig samlende funksjon og en pådriver. Diskusjoner og formidling av ulike aktørers aktiviteter i klyngens arbeidsmøter har vært både kjærkomne, inspirerende og nyttige. Vi opplever videre at formidlingen av middelaldertema som blir utført i regi av klyngen, for eksempel arrangementer under den årlige Middelalderuken, diverse forskningsseminarer og formidlingsprosjektet Bergen 1320, er svært verdifulle. Dette er arrangementer og prosjekter som vi opplever har resonans utenfor byen og landsdelens grenser.

NIKU: Ja, vi opplever klyngen som samlende, både for fagmiljøet og ifht. funksjon som samlende 'paraply' ved formidling/annonsering av arrangementer for publikum. Rolle: Regional så langt vi har oppfattet, og synes det fungerer bra. Kan diskutere om ønsker å utvide til nasjonalt, men så langt opplever vi at det er mye viktig grunnarbeid å gjøre 'på bakken' i vår region ifht å knytte sammen partnere og fagmiljø

4. Strategi og måloppnåelse

- Har klyngen generert aktivitet og samarbeid innenfor forskning og formidling som ellers ikke ville vært mulig?
- Hva er klyngens bidrag til mer forskning og formidling om mellomalderen i samfunnet?
- (Utdanning – hvordan kan klyngen bidra til at forskningen kommer studentene til gode?)

FMF: – litt tidlig å si, men vi planlegger i hvert fall utvidet aktivitet pga. det (middelalderuken) (FMF)

BM: Middelalderuken er et godt eksempel på aktivitet som nok ville vært vanskeligere hvis det ikke var noen som hadde en funksjon som nav, og som kunne koordinere samarbeidet. (BM)

RA: Medlemmene i klyngen kan bidra til å formidle forskning og forvaltning av middelalderfeltet. Jeg opplever at masterstudentene i arkeologi har nytte av forelesninger der tema er forvaltning av middelalderbyen og kulturminneloven.

Byant.: Klyngen har bidratt til ulike former for undervisningssamarbeid. Bergen 1320 er nevnt, men også årlige byvandringar hvor Byantikvaren og studenter fra UiB (både Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier og Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap), har deltatt. Byvandringene er en arena hvor middelalderen i dagens bybilde blir formidlet, samtidig med kulturminneforvaltningens arbeidsområder og utfordringer i by- og stedsutvikling blir drøftet. Slik vi opplever det er arrangementene nyttige ved at de også synliggjør for studentene hvilken kompetanse kulturmiljøforvaltningen etterspør. Klyngens initiativ og arbeid med seminaret *Steinkirker og kalk – kunnskap og ivaretagelse* (høsten 2022), er videre et godt eksempel på et praktisk og konkret bidrag i middelalderfeltet. Seminaret samler ulike aktører innen forvaltning, forskning og formidling, samt eiere og forvaltere, for å diskutere et svært aktuelt tema da det i årene fremover skal bevilges store summer til istandsetting av landets middelalderkirker.

Middelalderklyngen har bidratt til økt formidling av middelalderhistorie gjennom foredragsserier som for eksempel «Middelalderforum» i Dyvekes vinkjeller.

VLFK: Har klyngen generert aktivitet og samarbeid innenfor forskning og formidling som ellers ikke ville vært mulig?

Klynga har ein sterkt samlande funksjon for aktivitet og for profilering av mellomalderen – og av Universitetet i Bergen – i by og region. Ved dyktig programutvikling og fasilitering av internasjonale forskarkonferansar, har klynga eit potensiale for tverrfakultær og tverrfagleg satsing det er vanskelegare for einskildmiljøa å få til. Som tidlegare nemnd, er dette potensialet stort – og veksande innan samarbeid kring forskning og burde kunne bringe inn nasjonale og internasjonale forskingsmidlar i enno større grad.

Ved å synleggjere ei samla satsing av mellomalder gjennom ei eiga klynge, gjev Universitetet føring for og autoritet til ei strategisk satsing som både kan tiltrekke seg studentar og internasjonal forskarmerksemd. Interesse for mellomalderen er stor hos det allmenne publikum og bør også vere sterkare til stades som kunnskapsgrunnlag i eit samanhengande skuleløp.

Frå VLFK ser vi det slik at dette i full mon først er mogleg å få til, med ei meir robust finansiering, både av såkornmidlar og auka fast forskarressurs ved klynga, som igjen kan føre til auka tilskot frå nasjonale og internasjonale forskingsmidlar.

VLFK: Hva er klyngens bidrag til mer forskning og formidling om mellomalderen i samfunnet?

Vi vil her generelt peike på den positive verksemda Mellomalderklynga står for, gjennom Middelalderforum, den årlege Mellomalderveka, utvikling av Bergen Anno 1320, ved internasjonale konferansar, som no med det kommande jubileet for Magnus Lagabøte si landslov. Det at det finst ei

klynge, utgjør ein stor skilnad, det gjev det vesle overskotet av ressursar og energi som gjer denne tidsperioden synleg over tid, uavhengig av faglege einskildpersonar og deira interesse og prosjekt. Det at det finst eit institusjonalisert samarbeid over tid, mellom aktuelle aktørar i by og region, sikrar også ei meir strategisk satsing som går ut over dei til ei kvar tid eksisterande satsingane på einskildinstitutt og av einskildforskarar.

(Utdanning – hvordan kan klyngen bidra til at forskningen kommer studentene til gode?)

Gjennom eit fast samarbeid mellom klyngemedlemmane, vil empiri som grunnlag for master og PHD-oppgåver kunne verte synleggjort, likeeins vil det kunne utdannast kandidatar som kan bidra med sine kunnskarar til vidare utvikling av stadar og region, med forståing både av fortid og framtid. På sikt kan Mellomalderklynga slik vere med og skape arbeidsplassar for kandidatane – både ved å skape merksemd om tidsperioden, behovet for ivaretaking av immateriell og materiell kulturarv og ved å sjå denne kunnskapen som viktig for notidig samfunnsutvikling.

HVM: Har klyngen generert aktivitet og samarbeid innenfor forskning og formidling som ellers ikke ville vært mulig? Ikke for HVM, men det handler mest om vår egen kapasitet og prioritering.

Hva er klyngens bidrag til mer forskning og formidling om mellomalderen i samfunnet? Dette har jeg ikke tenkt på og har ikke forutsetning for å svare på.

(Utdanning – hvordan kan klyngen bidra til at forskningen kommer studentene til gode?) Dette har jeg ikke tenkt på og har ikke forutsetning for å svare på.

Byant.: Klyngen har etter Byantikvarens oppfatning en tydelig samlende funksjon og en pådriver. Diskusjoner og formidling av ulike aktørers aktiviteter i klyngens arbeidsmøter har vært både kjærkomne, inspirerende og nyttige. Vi opplever vidare at formidlingen av middelaldertema som blir utført i regi av klyngen, for eksempel arrangementer under den årlige Middelalderuken, diverse forskningsseminarer og formidlingsprosjektet Bergen 1320, er svært verdifulle. Dette er arrangementer og prosjekter som vi opplever har resonans utenfor byen og landsdelens grenser.

NIKU: Ja, formidlingsaktiviteter som Forskningsdagene og byvandring i Mellomalderveka ville vi sjelden hatt ressursar til å dra i gang aleine. Samtidig ønsker vi sterkt å formidle faget og arbeidet vårt, så dette samarbeidet er svært positivt for oss (jf punkt 1). Og ja, for oss er Mellomalderklynga også et nav for arbeid med tverrfaglig forskningskonferanse i forbindelse med Magnus Lagabøte-jubileum i 2024 og utvikling av mulig forskningsprosjekt/søknad. Som del av forvaltningen har vi både behov for god og oppdatert kunnskap, og mye materiale vi ønsker å jobbe vidare med for å realisere kunnskapspotensialet det har – både samarbeidspartnere med utfyllende kompetanse/spesialfelter og mer muskler på den organisatoriske siden av forskning er svært verdifulle for oss, og ifht dette er Mellomalderklynga en stor ressurs.

5. Har du/dere andre innspill?

BM: Vi kunne gjerne hatt enda flere felles arrangement, kanskje kunne klyngen også i større grad brukt infrastruktur som finnes på noen av institusjonene. Foredrag, middelalderquiz, omvisninger++

r VLFK har prosjektleiinga for Magnus Lagabøtejubileet i 2024. Mellomalderklynga er viktig for at dette skal verte eit kunnskapsbasert jubileum, både ved deltaking i utvikling av jubileumsutstilling og med

ansvar for den internasjonale forskingskonferansen. I 2024 er det også jubileum for Kristenretten på Moster, der VLFK er ein viktig aktør. Ei kritisk tilnærming til historiebruk og jubileum er i seg sjølv tema som er viktige å ha fokus på, i ei tid der *fake facts* og *fake news* er drivande instrument i krigføring mellom nasjonar.

Ved NTNU og i Trøndelag bygger ein bevisst opp mellomaldermiljøet til *Nasjonaljubileet 2030 – NORGE I TUSEN ÅR*. Kanskje ein god ide også for UiB? Men då som port mot ein viktig tidsperiode og ikkje tematisk avgrensande.

Moster 2024 og Magnus Lagabøtejubileet kan verte viktige nav for ei vidare institusjonell samhandling mellom kunnskaps- og forvaltningsmiljøa i Bergen og på Vestlandet og for utvikling av forskingsprosjekt og kultursamarbeid over havet – i vesterveg. Dei samanbindande ferdselsrutene over havet – og historia som både bind saman og skiljer, kan også verte viktig for eit samfunnsengasjement og samarbeid i notida – kring alt frå ressursforvaltning til samarbeid kring forureining og energi (t.d. *Havbyen*).

Vi syner elles til utvida mogleg samarbeid innan kunnskapsgrunnlag og formidling om ulike tema som kulturarv, forvaltning av kulturarv, mellomalderkyrkjer til ferdselsruter med kystpilgrimslei – til fruktdyring i Hardanger og oppbygging av arkiv- og bibliotek og lovskaping og samfunnsorganisering.

Det ser for tida ut til å vekse fram eit tydelegare samarbeid på tvers av institutt og fakultet – og institusjonar – der Mellomalderklynga har ein god og profesjonell samlande funksjon. For at dette skal kunne utvikle seg vidare, til glede for oss alle, lyt det vere forutsigbare rammer, i strategiar og budsjett.

NIKU: For oss fyller Mellomalderklynga et tidligere tomrom – det er veldig bra å ha fått denne møteplassen for de ulike institusjonene som arbeider med middelalder, og vi ser fram til videre samarbeid.

From: Åslaug Ommundsen[Aslaug.Ommundsen@uib.no]

Sent: 07.10.2022 12:58:34

To: Unni Karin Utvik[Unni.Utvik@uib.no]; Teemu Sakari Ryymin[Teemu.Ryymin@uib.no]

Cc: Irene Baug[Irene.Baug@uib.no]

Subject: Evalueringa

Kjære Unni og Teemu,

Takk for arbeidet med evalueringa av mellomalderklynga! Eg har berre eit par merknader til ting som kan presiserast litt.

«Ommundsen har i perioden fått fritak fra de fleste av sine undervisningsplikter for å arbeide med Middelalderklyngen. (s. 4)»

«Så langt har faglig leders innsats for Middelalderklyngen vært basert på at vedkommende har blitt fritatt for undervisnings- og veiledningsplikter på LLE. (s. 5)»

Her er det rettare å seie noko i retning av at «Ommundsen har i perioden arbeidd 50% for klynga og 50% med dei vanlege arbeidspliktene på LLE.»

Når det gjeld følgande utsagn:

«Det eneste konkrete eksempelet på forskning og utvikling initiert av klyngen som kom fram i intervjuene, var prosjektet i Hyllestad der man har forsøkt å gjenskape kalkbrenningsmetoder fra middelalderen for å få kalk som egner seg til å restaurere bygg fra denne perioden. (s. 6/7)»

Me har ikkje vore involverte i gjenskaping av kalkbrenningsmetodar gjennom prosjektet i Hyllestad.

Det me har gjort er å skape møtepunkt for kunnskapsutveksling om kalkproblematikk for forskjellige miljø, inkludert UiB. Me har altså gjort det same for kalk som me har gjort for forskning på kontaktane rundt Nordsjøbassenget (Vesterled og kontakt mot Irland), og byforskning (med forskarnettverk, rundebordskonferanse og internasjonal konferanse) og digital visualisering av mellomaldermiljø (Bergen Anno 1320), nemleg å skape faglege møtepunkt for samarbeid og utveksling av kunnskap mellom UiB-forskarar og andre delar av fagmiljøet. Det som går an å skrive, gjerne i avsnittet etter, er «Gjennom seminaret 'Steinkirker og kalk' samler Middelalderklyngen i samarbeid med Bergen kirkelige fellesråd nasjonal ekspertise innenfor kalkmetoder for erfarings- og kunnskapsutveksling.»

God helg!

Venleg helsing

Åslaug



Anders Fagerjord, instituttleder, (LLE)
Temuu Ryymin, instituttleder, (AHKR)
Kari Loe Hjelle, direktør, Universitetsmuseet (UM)
Maria-Carme Torras-Calvo, avdelingsdirektør Universitetsmuseet (UB)
Johanne E. Gillow, Byantikvar, Bergen Kommune
Randi Bårtvedt, spesialrådgiver, Hardanger og Voss museum

Deres ref	Vår ref	Dato
2022/5143 -KIMO		05.04.2022

Evaluering av middelalderklyngen: oppnevning og mandat

I 2022 skal det utarbeides nye strategidokument for Universitetet i Bergen. I gjeldende strategiperiode (2019 -2022) er kunnskapsklyngene etablert på områder hvor UiB allerede har høy internasjonal faglig kvalitet. Klyngene skal representere en unik ramme og være et viktig virkemiddel i universitetets samarbeid med eksterne partnere som forskningsinstitusjoner, næringsliv, forvaltning samt kultur- og samfunnsliv. Av seks etablerte kunnskapsklynger ved UiB, er Middelalderklyngen den eneste innenfor humanistiske fag. Middelalderklyngen gikk fra og med 2021 over fra etablerings- til driftsfasen. Sentral klyngefinansiering på 1. million kroner dekker stillingen som klyngekoordinator.

Evalueringsgruppens sammensetning

- Anders Fagerjord, instituttleder, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE)
- Teemu Ryymin, instituttleder, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR)
- Kari Loe Hjelle, direktør, Universitetsmuseet (UM)
- Maria-Carme Torras-Calvo, avdelingsdirektør Universitetsbiblioteket(UB)
- Johanne E. Gillow, Byantikvar, Bergen Kommune
- Randi Bårtvedt, spesialrådgiver, Hardanger og Voss museum

Teemu Ryymin bes om å lede evalueringsgruppens arbeid. Sekretær for gruppen er Unni Utvik.

Evalueringsgruppens mandat

Evalueringsgruppens mandat tar utgangspunkt i at det skal utarbeides nye strategier på flere nivå i organisasjonen og at klyngen må implementeres i strategien på relevante nivå, for eksempel sentralt ved UiB, i Humaniorastrategien, Det humanistiske fakultet, samarbeidende fakultet, Universitetsbiblioteket, Universitetsmuseet og samarbeidende institutt dersom den skal ha en bærekraftig fremtid.

Strategiske mål og rollen til klyngen må baseres på hensiktsmessig organisering, finansiering og profilering av klyngen så vel internt som eksternt.

Gruppen bes å vurdere følgende momenter:

- Organisasjon og styringsstruktur: er klyngen organisert på en god måte med tanke på:
 - Strategi
 - Nivå i organisasjonen (internt og eksternt)
 - Nettverk, prosjektbaserte partnere, medlemskap og faste samarbeidspartnere
 - Lokalisering
 - Hvilken merverdi gir klyngen?
- Finansiering og drift: er klyngen formålstjenlig finansiert?
 - Vurdere ulike finansieringsmodeller for basis finansiering: «medlemskapsavgift», finansierende samarbeidspartnere vis a vis øvrige partnere, konferanseavgifter
 - BOA aktivitet - hvilke typer finansiering egner seg til klyngen? (Forskningsrådets programmer, EU's rammeprogram, andre?)
- Profilering og identitet - er klyngen en samlende aktør innenfor middelalderfeltet?
 - Hvilken rolle skal klyngen ha: lokalt, regionalt, nasjonalt eller internasjonalt?
 - Er mandatet til klyngen tydelig nok?
- Strategi og måloppnåelse:
 - Forskning og formidling – har klyngen generert aktivitet og samarbeid som ellers ikke ville vært mulig?
 - Klyngens bidrag til mer forskning og formidling om mellomalderen i samfunnet?
 - Utdanning og studenter – hvordan kan klyngen bidra til at forskningen kommer studentene til gode?

Gruppen bes ta kontakt med Middelalderklyngen ved daglig koordinator Irene Baug og faglig leder Åslaug Ommundsen for ytterligere informasjon og for dokumentasjon av klyngens virksomhet.

Evalueringsgruppen bes om å levere sin rapport innen 1. september 2022.

Vi takker for at dere har tatt på dere oppgaven og ønsker lykke til med arbeidet.

Vennlig hilsen

Camilla Brautaset
dekan

Kim Ove Hommen
fakultetsdirektør

Vedlegg:

1. Bakgrunnsdokument utarbeidet av klyngen.
2. Årsrapport fra Middelalderklyngen 2021.

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevne signaturer.